

ارزش‌طبقاتی مشاغل درک‌تاب‌های کودکان و نوجوانان

سودابه سامانی‌فر

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته پژوهش
هنر دانشگاه علم و هنر یزد واحد اردکان

مقدمه

تصویرسازی برای کتاب‌های کودکان به درک مفاهیم موجود در جامعه با زبان تصویر کمک می‌کند و در این بین وظیفه هنرمند ایجاد و القای هرچه مؤثرتر مفهوم و تأثیرگذاری آن بر ذهن کودک است. در تصویرسازی کتاب‌های کودکان، با توجه به اینکه مخاطبان این کتاب‌ها حساس‌ترین قشر جامعه هستند، تصویرگر باید به ویژگی‌های متفاوت سنی کودکان و همچنین به ویژگی‌های تصویرسازی برای هر گروه سنی، توجه کافی مبذول دارد.

«منزلت و ارزش» به پایگاه اجتماعی یک فرد، یک گروه و یا به رتبه یک گروه در مقایسه با گروه‌های دیگر اطلاق می‌شود. همین پایگاه منزلتی است که حقوق و مزایای فرد را معین می‌کند. در جوامع متفاوت هر شغلی دارای منزلت خاص خویش است. این منزلت‌ها شامل ارزش‌گذاری بر حرفه‌ها و مهارت‌ها و ارزش و منزلت در کارگاه‌هاست. منزلت هر شغل تلفیقی از معیارهای مختلف و ارزش‌هایی است که در آن جامعه برای شغل و میزان مفید بودن آن قائل هستند. بنابراین، منزلت مشاغل امری ثابت و تغییرناپذیر نیست، بلکه با شرایط و تحولات اقتصادی و اجتماعی جامعه تغییر می‌کند. یکی از مطالعات جامعه‌شناسی طبقات اجتماعی، شناخت منزلت مشاغل است. خانواده و جامعه همواره سعی دارند نقش‌های اجتماعی را به کودکان بیاموزند. از آنجا که کودک دامنه لغات خود را از طریق کتاب گسترش می‌دهد و نقش‌ها و روابط اجتماعی را فرا می‌گیرد، لذا نحوه معرفی نقش‌های شغلی و ارزش‌های آن‌ها در این کتاب‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است. از مسائل بسیار ضروری هر فرد در زندگی اجتماعی امروزی، مسئله انتخاب شغل است. زیرا بسیاری از اهداف و نیازهای (مادی و معنوی) خود را با شغل خویش تحقق می‌بخشد. در انتخاب شغل، عوامل متعددی مؤثرند که یکی از آن‌ها ارزش شغلی است. ارزش‌ها، مثل آرزوها، اساسی هستند و در واقع ارزش شغلی ذهنیتی است که شخص برای ارضای نیازهایش در جست‌وجوی آن است تا به رضایت شغلی

برسد. ارزش‌های شغلی می‌توانند نشان‌دهنده ارزش‌هایی کلی‌تر باشند که افراد آن‌ها را در بیرون از محیط شغلی، یعنی در زندگی اجتماعی در نظر دارند. ارزش‌های شغلی لزوماً مادی نیستند؛ همچون امنیت، امکانات و شرایط مطلوب کاری، و روابط انسانی خوب که همه سبب رضایت از شغل می‌شوند (یزدی و حسینیان، ۱۳۸۴: ۵۲).

سوپر ارزش‌های شغلی را با هفت مقیاس مطرح می‌سازد: پیشرفت، استقلال، نوع‌دوستی، منزلت اجتماعی، بازخورد اقتصادی، امنیت و خلاقیت. البته این ارزش‌ها در مشاغل مختلف متفاوت است.

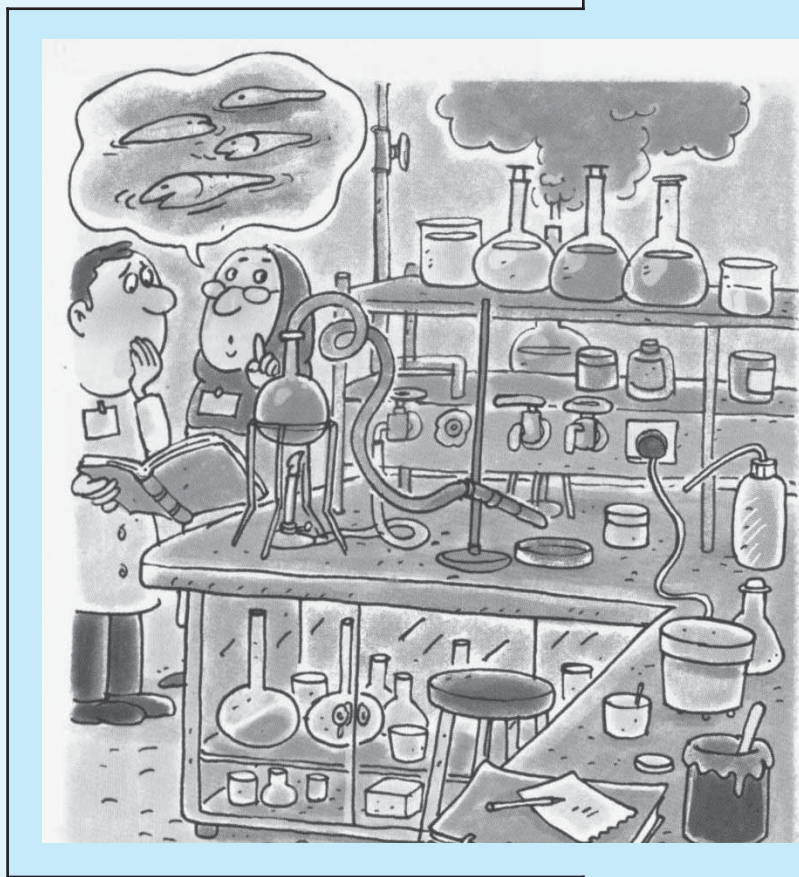
اسپرانگر (۱۹۲۸) شش نوع ارزش را به‌عنوان بعدی از شخصیت، با تأکید بر جنبه مثبت ماهیت انسان مطرح ساخت: نظری، اجتماعی (نوع‌دوستی)، سیاسی (منزلت اجتماعی و قدرت)، اقتصادی (مادی)، زیبایی‌شناسی و مذهبی.

گینزبرگ (۱۹۵۱) سه‌گونه ارزش درونی، بیرونی و همایند را برای رضایتمندی شغلی مطرح ساخته است.

پژوهش‌ها نشان داده‌اند که حداقل در کتاب‌های «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان»، الگوهای فرهنگی ارائه شده در کتاب‌ها نسلی همسان و هم‌رنگ با نسل پیشین را سامان داده‌اند. در واقع،

قصد بر این بوده است که از هرگونه تغییر در نقش‌ها و ارزش‌های فرهنگی جلوگیری شود. این در حالی است که این الگوهای فرهنگی، تابعی از سنت‌ها و باورهای پیشین هستند و نمی‌توانند نیاز جامعه فعلی را به توسعه انسانی و اجتماعی برآورده سازند. (گرانپایه، ۱۳۷۷: ۳۱)

اصولاً پیام‌هایی که در کتاب‌های داستانی و تصویری به کودکان انتقال داده می‌شوند، به دگرگونی‌هایی که طی دهه‌های اخیر در محیط‌های اجتماعی روی داده‌اند، توجه نمی‌کنند. برای مثال،

بین مشاغل رایج، از منزلت و ارزش کمتری برخوردارند به طور عمده مشاغل دست‌فروشی و دوره‌گردی به این شرح هستند: کوپن فروش، سیگار فروش، نمکی، واکسی، فروشنده بلیت اتوبوس، کارگر پمپ بنزین، گرمابه‌دار، گارسون رستوران، تلفنچی و رفتگر. در پژوهش حاضر هدف اصلی عبارت است از: بررسی نحوه انتقال نقش و جایگاه ارزش طبقاتی مشاغل مختلف جامعه به کودکان در تصویرسازی کتاب و اهداف فرعی نیز عبارت‌اند از:

● ارزیابی تغییر یا عدم تغییر و معرفی نقش و جایگاه اجتماعی زن و مرد در مشاغل مختلف با توجه به واقعیت جامعه در کتاب «دایرةالمعارف شغل‌ها».

● بررسی تفاوت ارزش‌گذاری بین مشاغل مختلف، ویژگی‌های بارز شخصیتی و ظاهری (توجه به آراستگی در چهره و لباس)، توجه به پرداخت، توجه به احساسات بارز، نوع و رنگ لباس، توجه به اندام و قد و قواره، تناسب شخصیت با شغل، وضعیت طبقاتی، موفقیت، قدرت، تلاش جسمانی که در جامعه مربوط به هر شغل دیده می‌شود و انعکاس آن‌ها در تصویرهای کتاب کودک.

● بررسی مقوله‌های شغلی مناسب برای زنان و مردان در جامعه و انعکاس آن‌ها در تصویرهای کتاب کودک و نوجوان.

با توجه به این مطالب ضرورت دارد که نحوه آموزش نقش‌های اجتماعی مشاغل مختلف و ارزش هر شغل به کودکان مطالعه شود و سپس تأثیرات آموزش مناسب و نامناسب را بر کودکان به بحث بکشیم. در این پژوهش، ۵۵ شغل که هر کدام مربوط به هفت طبقه اصلی مشاغل است، انتخاب شدند.

کلیدواژه‌ها: ارزش طبقاتی، تصویرسازی، جامعه، مشاغل، کتاب کودک و نوجوانان

روش تحقیق

این پژوهش بر مبنای ماهیت، از نوع پژوهش‌های بنیادین کیفی است و با رویکرد جامعه‌شناسی، و روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. ماهیت تحلیلی این پژوهش موجب می‌شود که وجه کمی و آماری کمتر اهمیت داشته باشد. جامعه آماری این پژوهش کتاب «دایرةالمعارف شغل‌ها» است که بیشتر جنبه تفسیری و تأویلی دارد و آثاری که از ویژگی‌های عینی و ظاهری آن منبعث شده، مورد توجه قرار گرفته است.

متغیرهای تحقیق که نقش و ارزش اجتماعی مشاغل را در این پژوهش تبیین می‌کنند، عبارت‌اند از: شغل، حوزه شغلی، جنسیت، سن، احساسات بارز هر جنس، ویژگی بارز شخصیتی، مکان حضور، وضعیت قرارگیری و ترکیب‌بندی، رنگ لباس، ویژگی ظاهری، فضاسازی، توجه به پرداخت، تلاش جسمانی و فکری، فناوری.

طبقه‌بندی مشاغل مورد بررسی به شرح زیر است:

● **بهداشتی و درمانی:** دندانپزشک، پزشک، داروساز، فیزیوتراپیست، پرستار و کارشناس علوم و صنایع غذایی. نتایج حاصل از بررسی تصویرهای گروه‌های نام‌برده به شرح زیرند:

زنانی که در محیط اجتماعی و فرهنگی گوناگون ثابت کرده‌اند که می‌توانند در عرصه‌هایی نقش درجه اول را بازی کنند که تاکنون به‌طور سنتی در انحصار مردان بوده است. اما کتاب‌های داستانی، براساس شواهد، این دگرگونی‌ها را اصلاً یا دست‌کم به تمامی نشان نمی‌دهند. (غفوری و مقصودی، ۱۳۸۱: ۵۵) یا نحوه قرارگیری مشاغل در ساختارهای اجتماعی - اقتصادی جامعه تحول پیدا می‌کند و در نتیجه مشاغل نیز از منزلت و ارزش‌های متفاوتی برخوردار می‌شوند. نتایج به‌دست آمده در تحقیقی توسط **کاظمی پور** نشان داد که مشاغل با منزلت اجتماعی بالا عبارت‌اند از استاد دانشگاه، پزشک متخصص، وزیر، سفیر، خلبان، رئیس قوه قضائیه، قاضی دادگستری، دکتر داروساز، مهندس مکانیک، فرماندار، کارخانه‌دار بزرگ و مهندس رایانه. و مشاغلی که در

● با توجه به کاربرد یکسان هر دو جنس (مذکر و مؤنث)، در تصویرهای بررسی شده تمایز جنسیتی مشاهده نشد.

● عمده‌ترین ویژگی‌های شخصیتی در زنان و مردان، عطوفت و مهربانی و روحیه شاد در چهره هر دو جنس در حین انجام کار، عدم وجود ترس، بی‌انضباطی و فضولی در مردان و انتقال روحیه ضعیف و ناتوانی زنان در حین انجام کار است (مقصودی، ۱۳۸۳: ۴۹) اما با بررسی تصویرهای کتاب درمی‌یابیم که زنان برخلاف دیدگاه مقصودی دارای خصوصیتی مشترک با مردان از قبیل:

● موفق، متکبر، تصمیم‌گیر و مقتدر هستند که خود بیانگر تغییر در دیدگاه جامعه و تصویرگران است.

● لباس کار مرتبط با هر حرفه از نکات مورد توجه در تصویرهاست که رنگ سبز و آبی را بیشتر به خود اختصاص داده است و کاربرد رنگ‌های گرم را در فضا سازی (ابزار و وسایل، و شخصیت‌های

فرعی) شاهد هستیم.

● اندام‌ها از نظر قد و وزن غالباً به شکل مطلوب ترسیم شده‌اند و نسبت سر به تن شامل یک به سه، یک به چهار و یک به پنج است.

● خصوصیات ظاهری شخصیت اصلی (ریش و مو، چشم و ابرو، مدل مو و لباس، و ...) بیش از سایر شخصیت‌های مکمل (دوستان، مردم و خانواده) مورد نظر است.

● ارزش‌گذاری بر شخصیت‌های فرعی و ابزار به‌طور یکسان صورت گرفته و این دیدگاه به جهت سیستم ارتباطی این قشر با عموم مردم است. به‌ویژه حساسیت رفتاری با کودکان مورد توجه قرار گرفته است. به‌طور کلی، ارتباط صمیمانه میان مردم و این گروه از شاغلان از نکات مشترک تصویرهای مزبور است.

● مشاهده ابزار و وسایل مربوط و اختصاص دادن بخشی از فضا سازی به خود، نتیجه حضور مؤثر فناوری و ضرورت و اهمیت این پدیده در این حرفه است.

● استفاده از «کادر افقی» در این گروه بیشترین کاربرد را به خود اختصاص داده و این به‌خاطر آرامش و سکونی است که توسط کادر افقی به مخاطب القا می‌شود. ترکیب‌بندی متمرکز نیز بخش مهمی را در بردارد که سبب تقویت رابطه میان مخاطب و عناصر تصویر می‌شود.

● **اداری و مالی:** اقتصاددان، حقوق‌دان، آماردان، بانک‌دار و حساب‌دار.

با بررسی تصویرهای این گروه از مشاغل نتایج زیر حاصل شد:

● حضور زن و مرد در تصویرها مؤثر و یکسان است.

● غالباً محدوده سنی این حرفه را دوره میان‌سال به خود اختصاص می‌دهد؛ البته به غیر از شغل بانک‌داری که بیشتر با رده سنی جوان روبه‌رو می‌شویم.

● قد و قواره افراد، نه خیلی بلند و نه خیلی کوتاه ترسیم شده است.

● وضعیت جسمانی به شکل مطلوب ترسیم شده و به‌ویژه در طبقه بانک‌داری شاهد این نکته هستیم. این موضوع خود ناشی از ارتباط بیشتر بانک‌دار با عموم مردم است و این‌گونه نگاه

● **امور اجتماعی:** جامعه‌شناس، روان‌شناس و مددکار.

● نقش یکسان زن و مرد مانند دیگر مشاغل مشاهده می‌شود.

● محدوده سنی تشکیل‌دهنده این قشر، زنان و مردان میان‌سال هستند.

● قد متناسب و نسبت سر به تن یک به سه و یک به چهار است و اندامی مطلوب (نه چاق و نه لاغر) تصویر شده است.

● پوشش این قشر غیررسمی و نزدیک به پوشش عموم و مردم در جامعه است.

● از آنجا که این گروه ارتباط کاملاً مستقیمی با افراد جامعه دارند،

بنابراین بر خورداری از مهارت‌های برقراری ارتباط مؤثر، لازمه این شغل است. به همین دلیل، چهره خندان و آرام از مواردی است که در شخصیت‌های ترسیم شده، به‌عنوان یکی از نشانه‌های ارتباط موفق به کار برده شده است و فضای شغلی آن‌ها «تیپ اجتماعی» است که در این فضا، ارزش ویژه‌ای برای افراد باری‌رسان، دوست‌مآب و امین قائل‌اند. (معمارزاده و مهرنیا، ۱۳۸۸: ۲۳۷)

● میزان رضایتمندی اشخاص با توجه به شخصیت‌ها، در حد متوسط توسط مخاطب دریافت می‌شود.

● آراستگی و تمیزی در پوشش و آرایش چهره، تا حد متوسط مورد توجه بوده است.

● تلاش و زحمات شخصیت بیشتر به‌صورت فعالیت فکری و نوع نگاهی که میان شاغل و مردم برقرار است، به مخاطب منتقل می‌شود و فعالیت جسمانی بسیار کم به چشم می‌خورد.

● توجه به شخصیت‌های اصلی و فرعی و فضاسازی‌ها یکسان بوده است. با دقت به این نکته که برای پلان‌بندی تصویر، شخصیت اصلی غالباً روی خط افق و نقاط طلایی ترسیم می‌شود و به‌علت قرارگیری آن در نقاط توجه و جلب توجه مخاطب به اندازه کافی، بنابراین شخصیت اصلی به نسبت دیگر عناصر چندان بزرگ ترسیم نشده است.

● توجه به پرداخت در شخصیت اصلی در حد متوسط است و غالباً شخصیت روی خط افق و خطوط و نقاط طلایی ترسیم شده است. ● کاربرد رنگ سرد و گرم برابر است و فضایی آرام را به مخاطب خود القا می‌کند.

● **خدما تی:** پلیس، خلبان، آتش‌نشان، راننده، نانوا، آشپز و خیاط. ● در بررسی تصویرها، برابری گروه‌های شغلی نام‌برده مشاهده می‌شود که برخلاف دیگر مشاغل که متشکل از دو جنس مذکر و مؤنث هستند، تنها جنس مذکر ترسیم شده است و تنها در شغل آشپز و خیاط با جنس مؤنث روبه‌رو می‌شویم.

● این گروه از شخصیت‌های واقع‌گرا هستند که کار با ابزار و ماشین‌آلات را دوست دارند و فضای کاری آن‌ها «تیپ واقع‌گرا» است و در این فضا افرادی با شخصیت واقع‌گرا حاکم هستند. (معمارزاده و مهرنیا، ۱۳۸۸: ۲۳۷)

● در شغل آشپز و خیاط زنان جوان و مردان میان‌سال تصویر شده‌اند. ● قد و قواره افراد نه خیلی بلند و نه خیلی کوتاه است و اندامشان اکثراً در حد میانه است.

● پوشش‌های رسمی، غیررسمی و لباس فرم از جمله ویژگی‌هایی است که برخلاف دیگر مشاغل، هر سه پوشش در این طبقات شغلی قابل ملاحظه است.

● فعالیت جسمانی که خاصه این مشاغل است، به خوبی نشان داده شده است. رضایتمندی در این گروه‌ها کم و متوسط و چهره‌ها خندان، آرام و خسته است.

● آراستگی در چهره و پوشش در شغل خلبان، بیش از دیگر گروه‌ها مورد توجه واقع شده است.

● توجه به فضاسازی و شخصیت‌ها (همکار، دوستان، خانواده، مردم و ...) یکسان است.

● توجه به پرداخت در شخصیت اصلی، ابزار و فضای اطراف در حد متوسط است و این نشان می‌دهد این است که این گروه، از مشاغل قشر متوسط جامعه تعریف می‌شوند.

● شخصیت اصلی در فضا، روی خط افق و خطوط و نقاط طلایی است.

● نسبت پیکره شاغل به فضا در حد متوسط است اما نسبت به بقیه پیکره‌ها در تصویرهای دیگر، بعضی شغل‌ها مانند آشپز و نانوا بزرگ‌تر و خیاط، آتش‌نشان و راننده کوچک‌تر، خلبان و پلیس متوسط‌تر ترسیم شده‌اند.

● رنگ لباس در شخصیت اصلی رنگ سرد و در شخصیت‌های فرعی و وسایل و ابزار ترکیبی رنگ‌های سرد و گرم است.

● **کشاورزی و محیط‌زیست:** محیط‌بان، زیست‌شناس، باغبان، پرورش‌دهنده ماهی، دام‌دار، کشاورز، مرغ‌دار، زنبوردار و گل‌کار. ● در این گروه شغلی به‌جز محیط‌بان، نقش‌های شغلی را هم زنان و هم مردان بر عهده دارند.

● سنین جوان و میان‌سال برای زنان و میان‌سال به مردان اختصاص داده شده و تناسب اندام در شخصیت‌های تصویر شده مشهود است.

● قد و قواره زنان و مردان به‌جز تعداد کمی که کوتاه‌تر ترسیم شده‌اند، در بقیه افراد، نه خیلی بلند و نه خیلی کوتاه است.

● لباس شاغلان بیشتر لباس غیررسمی و لباس کار است و دقیقاً با نوع لباسی که در این گروه از مشاغل در جامعه می‌بینیم، انطباق دارد.

● در این گروه از مشاغل ما بیشتر شاهد چهره خندان و آرام انسان‌ها هستیم و ارتباطی که این افراد با طبیعت دارند، ما را با افراد آرام‌تری روبه‌رو می‌سازد.

● میزان رضایتمندی شاغل از موقعیت خود در چهره، تا حد متوسط قابل تشخیص است و بیشترین رضایت را در شخصیت‌های باغبان و زیست‌شناس می‌بینیم.

● میزان اهمیت دادن به آراستگی و تمیزی لباس در حد متوسط و میزان توجه به آراستگی در چهره (مدل مو و ریش، مدل لباس و ...) کم است و این یکی از تمایزاتی است که نسبت به مشاغل دیگر می‌بینیم. در مشاغلی مانند کشاورز، باغ‌دار و دام‌دار توجه و

- میزان رضایتمندی شاغل از شغلش در چهره او زیاد و متوسط است و رضایت بیشتر را در چهره مهندس برق و مکانیک و شیمی دان می توانیم ببینیم.
- به آراستگی در لباس و چهره در سه شغلی که در بالا ذکر شد، بیشتر اهمیت داده شده است و در بقیه شاغلان میزان آراستگی در لباس، در حد متوسط و آراستگی در چهره هم، به جز آهنگر و جوشکار، در حد متوسط است.
- میزان تلاش و زحمت هر فرد در هر حرفه متفاوت است. بدین ترتیب که درودگر، آهنگر و نجار و شیمی دان بیشترین زحمت را می کشند و در رشته های مهندسی، به ویژه عمران کمترین زحمت را توسط افراد در تصویرها شاهد هستیم.
- میزان اهمیت دادن به فضا سازی و شخصیت های دیگر و ابزارها، با شغل اصلی مساوی است و فضا سازی بیشتر با شخصیت های انسانی و غیر انسانی و طبیعت صورت گرفته است.
- توجه و پرداخت شخصیت اصلی، در ابزار و در فضای اطراف، به طور معمول انجام شده است.
- محل استقرار شخصیت ها بیشتر روی خط افق و نقاط طلایی است.
- نسبت اندازه شاغل به فضا متوسط است و در مقایسه با بقیه پیکرها در مشاغل دیگر، نه خیلی بزرگ و نه خیلی کوچک است.
- رنگ لباس در شغل های درودگری، مهندس عمران و شیمی دان، رنگ سرد و در بقیه شخصیت ها رنگ گرم و سرد است.
- **فراوری داده ها:** کتابدار
- حضور مشترک هر دو جنس مذکر و مؤنث در این حرفه در تصویرها مشاهده می شود.
- اکثر زنان، جوان و مردان، میان سال اند.
- قد و قواره افراد، مانند بقیه مشاغلی که تا به اینجا بررسی شدند، نه خیلی بلند و نه خیلی کوتاه است و اندام هم نه خیلی لاغر و نه خیلی چاق تصویر شده است. تفاوت کمی بین اندام و قد زنان و مردان مشاهده می کنیم.
- افراد دارای پوشش رسمی هستند.
- چهره فرد شاغل در حین انجام کار معمولی و آرام است.
- میزان رضایتمندی را در چهره ها در حد متوسط می توان دید.
- به آراستگی و تمیزی لباس، در حد معمولی اهمیت داده شده است.
- شخصیت های اصلی و فرعی و فضا سازی دارای ارزش یکسانی هستند.
- حالت نشسته بیشترین حالت فیزیکی قابل ملاحظه در این تصویرهاست و سختی و زحمت در آن ها در حد متوسط دیده می شود.
- توجه به پرداخت شخصیت اصلی و شخصیت های فرعی و همه عناصر تشکیل دهنده تصویر متوسط و یکسان است.
- شخصیت اصلی در فضا، بالاتر، پایین تر و روی خط افق تصویر شده است.

- اهمیت به ظاهر کمتر از دکتر و کارمند مشاهده می شود.
- تلاش و کوششی که کشاورز در حین انجام کار در مزار دارد، در تصویرها به طور کامل به بیننده منتقل می شود.
- به جز دو شغل پرورش دهنده ماهی و دام دار که اهمیت به فضا سازی و شخصیت های دیگر بیشتر از شغل اصلی است، بقیه مشاغل به طور مساوی به شخصیت ها و فضا سازی پرداخته اند و فضا سازی با شخصیت انسانی و غیر انسانی و طبیعت را می توانیم مشاهده کنیم.
- نحوه قرار گیری شخصیت اصلی متغیر است و در ترکیب بندی، فضای یکسانی را به خود اختصاص نداده و همیشه روی خطوط افق و نقاط طلایی قرار نگرفته است.
- نسبت اندازه شاغل به فضا و همچنین نسبت پیکرها به تصویرهای مشاغل دیگر، متوسط است.
- رنگ در لباس های شخصیت اصلی، ابزار و شخصیت های اطراف، هر دو رنگ سرد و گرم است.
- **فنی و مهندسی:** شیمی دان، آهنگر، جوشکار، درودگر، نجار، زمین شناس، مهندس برق، مهندس شیمی، مهندس عمران، مهندس رایانه، مهندس مکانیک.
- در این گروه شغلی، به جز درودگر، نجار، آهنگر، جوشکار و مهندس عمران، که مرد ترسیم شده اند، در بقیه مشاغل در تصویر سازی از هر دو جنسیت زن و مرد استفاده شده است.
- مشاغلی همچون آهنگری، جوشکاری و نجاری از جمله مشاغلی در جامعه ما هستند که به جنس مذکر اختصاص دارند و در تصویرهای آن ها این نکته مشهود است.
- سن مردان در این مشاغل بیشتر میان سال و از سن ۳۵ به بالاست. اما در بقیه مشاغل که بیشتر شامل مهندسی هاست، زنان غالباً جوان و مردان هم جوان و هم میان سال هستند.
- تناسب اندام از نظر قد و وزن در تمام شخصیت ها رعایت شده است.
- نوع لباس، غیر رسمی است و در بعضی تصویرها افراد لباس کار بر تن دارند.
- چهره افراد بیشتر خندان و آرام است و کمتر خستگی و عصبانیت را در چهره این افراد می بینیم. بعضی هم در حال اندیشیدن هستند.

- نسبت اندازه شاغل به فضا و حتی نسبت به بقیه پیکرها در تصویرهای مشاغل دیگر، در حد متوسط است.
- برای رنگ لباس شخصیت اصلی و شخصیت‌های اطراف، از رنگ‌های گرم و سرد استفاده شده است.

یافته‌ها

● جنسیت

نتیجه پژوهش **لادن نوروزی**، طی سال‌های ۷۶ تا ۸۰ حاکی از آن است که به‌رغم میزان روزافزون جمعیت زنان دارای تحصیلات بالا، نابرابری جنسی در بخش‌های دولتی مشهود و میزان دستیابی زنان به موقعیت‌های سازمانی تقریباً نصف مردانی است که تحصیلات مشابه آنان را دارند. همچنین، تنوع شغلی برای زنان محدود است و مشاغل به دو گروه زنانه و مردانه تعریف می‌شوند. به‌گونه‌ای که در جامعه کنونی، بخش عمده‌ای از جمعیت زنان تحصیل کرده، همچنان در مشاغل زنانه آموزشی و بهداشت اشتغال دارند. در حالی که براساس تصویر و تفسیرهای این کتاب، زن و مرد

یا دارای مشاغلی تصویر شده‌اند که به‌طور مستقیم به تولید سودی نمی‌رسانند. در صورتی که ما در تصویرهای این کتاب، حضور زنان را در تولید می‌توانیم ببینیم. (مقصودی، ۱۳۸۳: ۵۰)

در تحقیقی دیگر که توسط مقصودی و **غفوری** انجام شده بود، مردان در اکثر داستان‌ها و تصویرهای کتاب‌ها، یا کشاورزند یا مشاغلی دارند که برای کودکان شهری ناشناخته‌اند؛ مانند شکارچی، هیزم‌شکن و ... اما در تصویرهای این کتاب تفاوتی بین جامعه شهری و روستایی نیست و زنان همراه با مردان به این کار مشغول‌اند و در بسیاری از عرصه‌های اجتماعی حضور فعال دارند. زنان در سال‌های اخیر، نقش‌های مهم اجتماعی را در عرصه‌های متفاوت شغلی بر عهده داشته‌اند اما همواره از آن‌ها در نقش‌های عادی - اجتماعی یاد می‌شود که شامل زن خانه‌دار و پرستار است. در حالی که در بررسی تصویرهای این کتاب شاهد هستیم که زنان هم مانند مردان در نقش‌های دیگر اجتماعی مانند مدیر، متخصص، تکنسین، صنعتگر و ... ظاهر شده‌اند.

● سن

نتایج به‌دست آمده در مورد سن افراد در تصویرهای کتاب نشان می‌دهند که در اکثر مشاغل، هم زنان و هم مردان، جوان و میان‌سال تصویر شده‌اند و حدود سن افراد با واقعیت‌هایی که در جامعه مشاهده می‌شود، تطابق دارد.

● قد و قواره

بررسی‌های انجام شده در تصویرهای این کتاب نشان می‌دهد که قد و قواره شاغلان، اکثراً در حد متوسط و زنان و مردان نه خیلی بلند و نه خیلی کوتاه تصویر شده‌اند. نسبت سر به تن در اکثر تصویرها یک به سه یا یک به چهار است و در بعضی از شخصیت‌ها در طبقه مشاغل اداری و مالی، سر بزرگ‌تر ترسیم شده است. این افراد جزو شخصیت‌های کاوشگر هستند که به مطالعه و حل مسائل ریاضی یا علمی تمایل دارند. (معمارزاده و مهرنیا، ۱۳۸۸: ۲۳۷)

همچنین، اندام فرد شاغل با توجه به میزان زحمت و فعالیت شغل، نه لاغر و نه چاق ترسیم شده است؛ به غیر از بانک‌دار و پزشک در گروه مشاغل اداری و مالی و بهداشتی درمانی که خوش‌اندام‌تر تصویر شده‌اند.

● نوع لباس و رنگ لباس

نتایج به‌دست آمده از این متغیر و بررسی‌های تفسیر شده نشان می‌دهند، در اکثر طبقات شغلی مختلف، لباسی که تصویر شده است، هم لباس رسمی و هم غیررسمی و لباس کار می‌باشد، که با توجه به حوزه کاری شاغلان و جامعه این نتیجه معنادار است. بیشترین رنگی که در تصویرهای کتاب به کار برده شده، رنگ سرد (سبز و آبی) است و بیشترین حضور رنگ‌های گرم در لباس شاغلان را در طبقه شغلی امور اجتماعی شاهد هستیم. صاحبان این گروه از مشاغل، لباس‌هایی مانند مردم دیگر بر تن دارند. حضور

حضور مساوی در هشت طبقه شغلی دارند، البته به‌جز برخی از مشاغل گروه خدماتی که در تصویرهای آن‌ها، مردان بیش از زنان حضور دارند و این نکته، بازتاب واقعیت‌هایی است که در جامعه وجود دارند. در این گروه از مشاغل، شخصیت تصمیم‌گیرنده، مبتکر، موفق، قهرمان و قوی مرد است (غفوری، ۱۳۸۱: ۶۵). این موضوع به کودک می‌آموزد که نقش مردان در این گروه از مشاغل بیشتر خدماتی است و کودک با دیدن تصاویر می‌پذیرد که کارهایی که میزان دشواری آن‌ها زیاد و میزان خطراتشان بیشتر است، به مردان اختصاص دارند و نقش‌های اجتماعی و ارزشی مربوط به هر شغل را می‌پذیرد.

مقصودی نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسید که تعداد تصویرهای مردان چهار برابر تعداد تصویرهای زنان است (۱۶۴۵ مرد به ۴۰۸ زن). همچنین در همین پژوهش، زنان غالباً خانه‌دار

رنگ سرد را در طبقه شغلی خدماتی و فنی و مهندسی می‌بینیم. نوع تصویرسازی متأثر از شرایط کنونی جامعه است.

● چهره شاغل و میزان رضایتمندی

چهره شاغلان در اکثر مشاغل خندان و آرام ترسیم شده است و بیشترین میزان خستگی را در چهره گروه مشاغل خدماتی که فعالیت جسمانی بیشتری دارند، و بیشترین میزان آرامش را به دلیل موفقیت بیشتر و ارتباط مؤثرتر، در گروه مشاغل امور اجتماعی و همچنین در طبقه شغلی کشاورزی و محیط‌زیست به دلیل ارتباط بیشتر با طبیعت شاهد هستیم.

● میزان رضایتمندی شاغل از شغل در چهره

میزان رضایتمندی در طبقات شغلی بررسی شده، اکثراً در حد متوسط دیده می‌شود و در شغل باغبانی و زیست‌شناسی رضایتمندی کمی بیشتر از حد متوسط است. تنها در گروه مشاغل فنی و مهندسی، در مشاغل مربوط به مهندسی و کمتر فنی، این میزان رضایتمندی را بیشتر درک می‌کنیم.

● میزان اهمیت به آراستگی و تمیزی لباس

میزان اهمیت به آراستگی و تمیزی لباس در اکثر مشاغل در حد متوسط و معمولی است، اما بیشترین اهمیت به آراستگی در لباس را در شغل‌های پزشکی، داروسازی، خلبانی و مهندسی می‌توانیم ببینیم. توجه به آراستگی در چهره (مدل ریش و مو، چشم و ابرو، مدل عینک و کلاه و...)، معمولاً در حد متوسط است اما در شغل‌های پزشکی و داروسازی بیشترین اهمیت، و در گروه مشاغل کشاورزی و محیط‌زیست، کمترین اهمیت را می‌بینیم که با توجه به موقعیت اجتماعی شغل‌ها در جامعه، این نوع اهمیت دادن را می‌توان معنادار دانست.

● میزان نشان دادن زحمت شغل مربوطه در حین کار و فعالیت

زحمت شغلی در اکثر طبقات شغلی متوسط ترسیم شده است، به جز مشاغل خدماتی که بیشترین زحمت جسمانی را دارند و همچنین در طبقه مشاغل فنی و مهندسی، شغل‌های آهنگری و درودگری. طبق تصویرها، در این طبقه کمترین میزان زحمت را مهندس عمران می‌کشد. می‌توان از نتایج به‌دست آمده از این متغیر، با توجه به فعالیت‌های شغلی موجود در جامعه، این نتایج را معنادار دانست. زیرا در بقیه مشاغل مورد بررسی، کمتر از فعالیت جسمانی استفاده می‌شود و بیشترین فعالیت‌ها، فکری‌اند.

● اهمیت دادن به فضا سازی و شخصیت‌های دیگر (شاگرد، همکار، دوستان، خانواده و ...) و ابزار نسبت به شغل اصلی در اغلب تصویرها، میزان اهمیت دادن به شخصیت‌های فرعی با شاغلان اصلی مساوی است و این رابطه با مردم را در طبقه

شغلی بهداشتی - درمانی و امور اجتماعی بیشتر می‌توانیم ببینیم. فضا سازی با شخصیت انسانی و غیر انسانی و طبیعت صورت گرفته است. حتی حضور فناوری را به‌عنوان ابزار و وسایل مربوط به شغل را هم‌زمان در فضا سازی و محیط با شخصیت انسانی و غیر انسانی شاهد هستیم. در این کتاب سعی شده است، تفاوتی بین شاغلان و بقیه مردم که در ارتباط با آن‌ها هستند، دیده نشود.

● نحوه قرارگیری شخصیت اصلی در فضا

بررسی‌های به‌دست آمده از این متغیر نشان می‌دهند که نحوه قرارگیری شخصیت اصلی در فضا و کادر اکثراً روی خط افق و خطوط و نقاط طلایی ترسیم شده است. این ترکیب‌بندی در مشاغل امور اجتماعی، خدماتی و فنی مهندسی بیشتر دیده می‌شود و در مشاغل مربوط به طبقه شغلی کشاورزی، محیط‌زیست و فراوری داده‌ها متغیر است و در بیشتر تصویرها، روی خط افق و حتی بالاتر یا پایین‌تر از خط افق تصویر شده‌اند. بنابراین می‌توان از این متغیر، با توجه به نوع قرارگیری افراد در کادر چنین استنباط کرد که مشاغل مطرح‌تر در جامعه، در نقاط تأکید کادر طلایی تصویر شده‌اند؛ در حالی که در مشاغلی مانند مشاغل مربوط به محیط‌زیست این نقاط تأکید را در پایین‌تر و روی خط افق می‌توانیم شاهد باشیم.

● نسبت اندازه پیکر شاغل به فضا و بقیه پیکر‌ها در تصویرهای مشاغل دیگر

اندازه پیکر شاغل نسبت به فضا و بقیه شاغلان، غالباً در حد متوسط و نه خیلی بزرگ و نه خیلی کوچک ترسیم شده است و فقط در طبقه شغلی خدماتی، این اندازه نسبت به پیکرهای شاغلان دیگر در تصویرها بزرگ‌تر است و شاید بتوان گفت تصویرگر سعی داشته است تلاشی را که در این طبقه شغلی وجود دارد، با بزرگ‌تر نشان دادن پیکر و اهمیتی که این شغل در جامعه دارد، نشان دهد.

● ترکیب‌بندی، کادر و رنگ لباس

کادر تصویرها معمولاً افقی ترسیم شده است و ترکیب‌بندی در بیشتر مشاغل متمرکز است. بیننده در تصویرها، هم‌زمان شاغل و تمام ابزار و افرادی را که با هم در تعامل هستند، می‌تواند ببیند. در بررسی‌های مربوط به رنگ لباس در شخصیت اصلی و شخصیت‌های اطراف و وسایل و ابزار، حضور رنگ گرم و سرد را شاهد هستیم، اما در طبقه شغلی خدماتی و فنی مهندسی، حضور رنگ سرد در شخصیت اصلی بیشتر مورد توجه است و در شخصیت‌های اصلی بیشتر مورد توجه است و در شخصیت‌های دیگر در شاخه‌های متفاوت شغلی، رنگ گرم و سرد به کار برده شده است.

منابع در دفتر مجله موجود است.